

نقش زنان در اقتصاد مقاومتی

معرفی کتاب «زنان و اقتصاد؛ خانواده، کار و درآمد»

مسئله اشتغال زنان یک موضوع مهم و در عین حال چنجالی در بسیاری از جوامع و از ابتدای تاریخ بشریت تا به امروز بوده است. به طور کل زنان نقش مهمی در سرانه تولید اقتصادی کشورها ایفا می‌کنند که نمی‌توان آنها را نادیده گرفت. چندی پیش کتاب زنان و اقتصاد؛ خانواده، کار و درآمد نوشته سول هوفمن با ترجمه محمود دانشور از سوی انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد منتشر شد. دانشور، دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی است و گفت‌وگوی حاضر با ایشان در مورد نقش زنان در پیشرفت‌های اقتصادی در قرن حاضر است.

۱۰ درصد است. این واقعیت در شرایطی است که دستیابی به توسعه پایدار امروزه به‌عنوان یک امر ضروری و از اهداف کلان اقتصادی نظام ماست. در این راستا، زنان کشور ما به دلیل بهره‌مندی از سطح

حدود ۴۰ تا ۵۰ درصد محصول ناخالص داخلی (GDP) این کشورها هستند. البته اگر به ارزش کار آنان در منزل افزوده شود، در آن صورت سهم زنان از آن هم فراتر خواهد رفت، اما در ایران این رقم کمتر از

■ نقش زنان در اقتصاد ایران چگونه است و چه تفاوتی با دیگر کشورها دارد؟
■ آمارهای رسمی جهانی بیانگر این واقعیت‌اند که در شرایط فعلی جهانی، در اقتصادهای توسعه‌یافته، زنان تولیدکننده

**در شرایط امروزه جهان
اشتغال زنان نه تنها باعث
تنزل جایگاه آنان نشده بلکه
قطعاً در شکوفایی و ارتقای
ارزش‌های ممتاز و والای
آنان مؤثر خواهد بود.**

□ در ارزش‌های اسلامی، زن از جایگاه ممتاز و ویژه‌ای برخوردار است. آیا اشتغال زنان باعث تنزل این جایگاه می‌شود؟

■ فعالیت‌های اقتصادی زنان همراه مردان قدمتی به اندازه عمر بشر دارد. زنان از زمان‌های بسیار دور تا به امروز غیر از امور خانه‌داری، در زمینه‌های کشاورزی به‌طور عام (زراعت، دامداری و...)، صنایع دستی و حتی در مسائل نظامی همراه مردان به ایفای نقش پرداخته‌اند. در همین ارتباط ویل دورانت در تاریخ تمدن می‌نویسد: «در اجتماعات ابتدایی قسمت اعظم پیشرفت‌های اقتصادی به دست زنان حاصل شده است نه به دست مردان». زنان هنگامی که مردان در قرن‌های متوالی به شکار اشتغال داشتند، فعالیت‌های کشت و کار را ترقی داده و هزاران هنر خانگی ایجاد کردند که امروزه هر یک زیربنای یکی از شاخه‌های بسیار مهم صنایع شده‌اند. بنابراین در شرایط امروزه جهان اشتغال زنان نه تنها باعث تنزل جایگاه آنان نشده بلکه قطعاً در شکوفایی و ارتقای ارزش‌های ممتاز و والای آنان مؤثر خواهد بود، آنچنان‌که در آیات قرآن نیز مؤیدات فراوانی در جهت اشتغال زنان می‌توان یافت از جمله در آیه ۳۲ سوره «نساء» همچنان‌که زن دارای ارزش شخصیتی و استقلال کامل است، دارای حق مالکیت هم هست: «برای مردان از آنچه کسب کرده‌اند بهره‌ای است و برای زنان از آنچه کسب کرده‌اند بهره‌ای است.»

□ برخی مسئولان بیان می‌کنند که زنان محور مقوله اقتصاد مقاومتی‌اند و البته می‌دانیم که فعالیت زنان خانه‌دار در کشور شغل اقتصادی محسوب نمی‌شود. با این اوصاف، محوریت‌داشتن

دانش و مهارت بالا به‌طور یقین از ظرفیت مطلوبی برای حضور در عرصه اقتصادی و تحقق اهداف توسعه برخوردارند. نگاهی به موضوع رتبه‌بندی کشورها از نظر حضور بانوان در فعالیت‌های اقتصادی هم مؤید این واقعیت است.

□ هدف زنان از اشتغال چیست و یک زن چگونه می‌تواند در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور نقش داشته باشد؟

■ توجه به توانمندسازی زنان با تأکید بر مشارکت فعالانه آنان در اجرای برنامه‌ها و طرح‌های توسعه، یکی از مهم‌ترین راهبردهای عملی این سیاست‌ها بوده است. در همین ارتباط برای ارزیابی میزان مشارکت زنان، معیارها و ابزارهای گوناگونی مطرح شد؛ از جمله شاخص توسعه انسانی تعدیل‌شده بر حسب جنسیت (GDI) که منعکس‌کننده وضعیت بهداشت، آموزش و درآمد زنان نسبت به مردان است. این شاخص توسط ترکیبی از سه شاخص امید به زندگی در بدو تولد، نرخ ترکیبی ثبت‌نام ناخالص در تمامی مقاطع تحصیلی و درآمد افراد به دست می‌آید. شاخص دیگری که به‌طور ضمنی توانمندی‌های نسبی زنان و مردان را در عرصه فعالیت‌های اقتصادی و سیاسی اندازه‌گیری می‌کند، شاخص ارتقای توانمندی‌ها بر حسب جنسیت (GEM) است.

علاوه بر این طبق سند اهداف توسعه هزاره (MDG) افزایش نقش زنان در امور جامعه پیش‌شرط غلبه بر فقر و گرسنگی و بیماری است. برای دستیابی به اهداف توسعه هزاره مقرر شده، تا سال ۲۰۱۵ بالغ بر ۳۰ درصد کرسی‌های مجلس در سطح ملی کشورها به زنان اختصاص یابد. همه این موارد حکایت از نقش و

جایگاه انکارناپذیر زنان در مسائل گوناگون اجتماعی و از جمله در امور اقتصادی جوامع بشری دارند. بر همین اساس در کشور ما طبق موازین حاکم گسترش نقش زنان در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند در رسیدن به اهداف کلان اقتصادی نقش انکارناپذیری داشته باشد، به‌ویژه در شرایطی که نرخ باسوادی زنان و ترکیب ثبت‌نام‌شوندگان در مقاطع دانشگاهی و تحصیلات تکمیلی در سه دهه اخیر به‌طور چشمگیری افزایش یافته که خود به‌عنوان یک ظرفیت قوی می‌تواند مطرح باشد و مورد توجه قرار گیرد. بنابراین در کشور ما زنان نقش دوگانه‌ای در فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برعهده دارند؛ از یک‌سو مشارکت بیشتر آنان در فعالیت‌های اقتصادی تا حدی که بنیان خانواده هم محترم شمرده شود، موجب افزایش درآمد ملی شده و از سوی دیگر شاخص‌های گوناگون توسعه منابع انسانی را ارتقا می‌بخشد.

زنان در اقتصاد مقاومتی چگونه صورت می‌پذیرد؟

■ به اعتقاد من اقتصاد مقاومتی راهبردی در راستای سه اصل مهم است: نخست استفاده مطلوب و بهینه از منابع تولید، دوم پرهیز از اسراف و کاهش ضایعات و سوم ایجاد و تقویت انگیزه از طریق اقتصادی کردن فرایندهای تولیدی به‌ویژه در بخش کشاورزی. در واقع تحقق این سه اصل اقتصاد ما را در مقابل همه بحران‌های طبیعی یا تحمیلی و نیز تنش‌های سیاسی و اجتماعی، مصون و مقاوم خواهد کرد. بر این اساس بدون شک محوریت زنان ما در اقتصاد مقاومتی امری شدنی بوده که از طریق فراهم کردن زمینه گسترش فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی زنان میسر و امکان‌پذیر است.

■ چه پیشنهادی در موضوع اشتغال زنان دارید؟ به‌گونه‌ای که زن با حفظ شخصیت و ارزش خود هم بتواند به وظیفه‌اش در خانواده عمل کرده و هم نقش مفیدی در جامعه داشته باشد؟

■ در سال‌های طولانی روند تکاملی نقش اجتماعی زنان همواره از ابزارها و شاخص‌های گوناگونی برای بررسی میزان تأثیر زنان و نیز جایگاه آنان در تحول اقتصادی و اجتماعی استفاده شده است. در دهه‌های اخیر یکی از مهم‌ترین معیارهایی که در برخی از جوامع برای تعیین جایگاه زن در اجتماع پذیرفته شده، میزان مشارکت زنان در زندگی اقتصادی و اشتغال آنان است. این معیارها در شرایطی مطرح می‌شوند که نقش زنان در خانواده یکی از مهم‌ترین نقش‌هایی است که آنان در جامعه ایفا می‌کنند. بنابراین امروزه موضوع اشتغال زنان به‌عنوان یک حقیقت از یک‌سو و خانواده به‌منزله مهم‌ترین رکن جامعه از سوی دیگر، اگر به نیکي تدبیر شوند در تقابل قرار خواهند گرفت. نقش دوگانه زنان به‌گونه‌ای است که اولاً قابل تفکیک و ثانیاً هیچ‌یک از آنها قابل

چشم‌پوشی نبوده و برعکس لازم و ملزوم یکدیگرند. تحقق این امر مستلزم اتخاذ سیاست‌های بلندمدت و پایدار بوده که نقطه آغاز آن نظام پایه آموزشی کشور بوده و به تدریج باید در سایر ارکان اجتماعی و اقتصادی تسری یابد.

■ ساختار و مباحث کتاب «زنان و اقتصاد؛ خانواده، کار و درآمد» چگونه است؟

■ قرن بیستم بیانگر دوره تغییرات سریع و گسترده برای بسیاری از زنان بوده هر چند که زندگی برای زنان در برخی از نقاط جهان هنوز بدون تحول لازم باقی مانده است. در همین راستا زندگی اقتصادی زنان هم در دهه‌های گذشته تغییرات چشمگیری یافته است. این تغییر در چرخه اقتصادی کاملاً مشهود است. آنچه اوایل قرن ۲۱ رخ داده با گذشته متفاوت بوده است، تعداد زیادی از زنان متأهل مسئولیت‌های اشتغال، کار و خانواده را ترکیب کرده‌اند، در حالی که این موضوع در دهه ۱۹۵۰ و قبل از آن کمتر دیده می‌شد.

این تحولات چشمگیر مستلزم استفاده از ابزارها و شیوه‌های اقتصادی برای بررسی زندگی زنان از خانواده تا بازار کار است که در حقیقت موضوع و هدف اصلی کتاب حاضر است که در آن نه تنها به بررسی کار و درآمد زنان پرداخته شده، بلکه مبانی اقتصادی ازدواج، طلاق، باروری و خطمشی خانوادگی هم مورد مطالعه قرار گرفته‌اند.

در این مجموعه به‌طور خلاصه نظریه اقتصادی با جدیدترین و پیشرفته‌ترین پژوهش‌های تجربی و سیاست‌های جاری تلفیق شده تا دورنمای واقعی زندگی زنان در قرن ۲۱ از ابعاد اقتصادی آن ارائه شود. این کتاب مسائل مهمی چون اشتغال زنان، درآمد و خانواده از یک‌سو و فقر، رفاه و تأمین اجتماعی زنان را از سوی دیگر با استفاده از مبانی نظری اقتصاد در دو سطح خرد و کلان مورد بررسی قرار داده و با

جدیدترین مباحث درباره اقتصاد ازدواج، باروری و تولید خانوار و تحلیل‌های مرتبط با آنها تکمیل شده است.

■ ویژگی‌های بارز این کتاب چیست و تفاوت آن با دیگر کتاب‌های منتشر شده در این زمینه در چه مواردی است؟

■ این کتاب از نظر عناوین مورد بررسی و همچنین ساختار تحلیلی و نگاه عمیق به مسائل در نوع خود بی‌نظیر بوده و برای نخستین‌بار اینگونه کاربرد عملی از نظریه‌های اقتصادی درباره موضوع زنان و اقتصاد با استفاده از داده‌ها و اطلاعات واقعی انجام گرفته است. هر چند داده‌ها و اطلاعات مورد استفاده درباره ایالات متحده آمریکاست، اما این موضوع نمی‌تواند محدودیتی برای کاربرد مدل‌ها و روش‌های موجود در این کتاب برای تعمیم آن در جامعه یا کشور دیگر ایجاد کند.

این کتاب ویژگی‌هایی دارد که آن را از دیگر متون مربوط به زنان و زندگی اقتصادی متمایز می‌کند. این ویژگی‌ها دو گروه هدف مهم را به‌عنوان مخاطب مورد توجه قرار می‌دهند: گروه نخست دانشجویان، محققان و عالمان و گروه دوم مخاطبان عام. بر این اساس در واقع دانشجویان و دانش‌پژوهان و کسانی که به دنبال کشف حقیقت هستند هنگامی بیشتر جذب مطالب اقتصادی می‌شوند که شخصاً در عناوین و موضوع‌های آن درگیر شوند. هدف متمایز آموزشی این کتاب در گام نخست ایجاد انگیزه برای فهم حقایق و سپس بررسی تحلیل اقتصادی ارائه شده برای بیان حقایق و سرانجام مشاهده کارکرد بهینه مدل‌هاست. با مطالعه تمام کتاب، خواننده علاوه بر اشراف به تحلیل‌های اقتصادی جالب، چگونگی کاربرد رهیافت‌های اقتصادی زیربنایی و روش متمایز اندیشیدن اقتصادی را فرا خواهد گرفت.

منبع: کتاب هفته، شماره ۳۶۴، دی ۱۳۹۱.